

BOABE DE GRÂU

ANUL II — N-rul 2

REVISTA DE CULTURĂ

FEBRUARIE 193

BIBLIOTECA
CENTRALA UNIVERSITARA

CUPRINSUL

STEMA ROMÂNIEI cu 53 figuri	de CONST. MOISIL
CONSTANȚA cu 17 figuri	de ION MARIN SADOVEANU
PALATUL CULTURAL DIN TÂRGU-MUREȘ cu 13 figuri	de AUREL FILIMON
RUVA (roman, II), cu 7 figuri	de MARCU BEZA

CRONICA. *Cărți, conferințe, congrese, expoziții* : Politica culturii ; Societatea compozitorilor români ; Dictionarul ; Ricordi d'infanzia ; Tinerimea în marș ; Revista de igienă socială ; Bucurii și suferințe albaneze ; Copilul în afiș. *Teatru, muzică, cinematograful, radio* : Cadrul unei statistici culturale. *Turism sport, educație fizică* : Călătorii din trecut ; Turismul în România.
cu 10 figuri.

EDUCAȚIA POPORULUI ÎN ALTE ȚĂRI (Aduș) : *Educația poporului în Elveția, din englezește de Emanoil Bucuța.*
cu 3 figuri.

Planșă în culori : Icoană pe sticlă din Drăguș

Redactor : EMANOIL BUCUȚA

Un exemplar 30 lei

Abonamentul pe an 300 lei

LIBRARIA DE STAT
DIRECȚIA EDUCAȚIEI POPORULUI
INVĂȚĂMÂNTUL MUNCITORESC

BUCUREȘTI I, Str. Wilson No. 1 (Palatul Fundației Carol I)

Fig. 1. — Sigiliul lui Mircea cel Bătrân 1390
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 2. — Sigiliul lui Vlad I 1396
(Copie fotogr. la Academia Română)

Stema României

— Originea și evoluția ei istorică și heraldică —

INTRODUCERE

Stema unui Stat este simbolul ființei sale istorice și politice, al situației ce și-a câștigat în mijlocul celorlalte State și al prestigiului de care se bucură.

Dar ea concretizează adeseori și realizarea unei idei sau unor aspirații înalte, pe care Statul sau poporul respectiv le-a urmărit în cursul vremurilor.

Stemele Statelor cuceritoare cuprind, de regulă, emblemele țărilor cucerite sau anexate; stemele Statelor care și-au realizat unitatea prin alipirea de teritorii naționale, odinioară despărțite, cuprind emblemele acestor teritorii.

Din categoria aceasta din urmă face parte stema actuală a României.

Ea simbolizează, prin emblemele ce conține, aspirațiile seculare ale poporului românesc către unitatea națională și realizarea definitivă a acestui ideal.

Studiind dezvoltarea ei istorică ne dăm seama de feluritele eforturi ce s'au făcut în trecutul nostru pentru atingerea unității naționale și de înfăptuirea ei treptată până la întemeierea României întregite.

În același timp studiul heraldic al acestei steme ne dă lămuriri surprinzătoare despre vechimea artei heraldice la noi, despre evoluția ei în veacurile trecute și despre legăturile cu heraldica altor popoare.

La început fiecare Stat din care este formată România actuală: Țara-Românească, Moldova și Ardealul, își avea stema proprie. Mai târziu chiar și teritoriile smulse din trupurile acestor State, ca Bucovina, Basarabia, Banatul, Dobrogea, au primit steme separate. Dar când sub presiunea voinței neînvinsă a poporului românesc, Statele separate și țir-

nurile răpite au început să se unească unul după altul, s'au unit treptat-treptat și stemele lor, dând naștere stemei actuale a României.

Izvoarele principale pentru cunoașterea stempelor de care vorbim sunt în primul rând sigiliile oficiale și monetele. La acestea se adaugă, pentru timpurile mai noi, decretul și legile referitoare la fixarea stempelor diferitelor organizații de State românești. În al doilea rând vin monumentele de sculptură și pictură decorativă dela biserici, cetăți, palate și morminte domnești. Apoi ornamentica documentelor, manuscriselor și cărților tipărite. Urmează diferite obiecte de utilitate sau de podoabă care au fost proprietate domnească sau de Stat, ori au fost dăruite de către acești proprietari. În sfârșit informațiile scriitorilor români și străini.

Pe baza acestor izvoare vom căuta să arătăm evoluția stempelor Țării-Românești, Moldovei și Ardealului în timpul cât aceste țări au format State separate, și apoi evoluția stemei României dela întemeierea Statului român unitar și până astăzi.

STEMA ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

1. STEMĂ TRADIȚIONALĂ

Cea mai veche stemă a principatului Țării-Românești ni s'a păstrat în sigiliul lui Mircea cel Bătrân din 1390, atârnat de pergamentul ce cuprinde textul tratatului de alianță cu Polonia.

Această stemă se prezintă astfel: Într'un scut, o acvilă conturnată ¹⁾ cu aripile strânse și însoțită

¹⁾ Adică având capul întors spre stânga. În limbajul heraldic „stânga” și „dreapta” se înțeleg considerând scutul și figurile privind spre cititor.

Fig. 3. — Sigiliul lui Vlad Dracul 1437
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 4. — Sigiliul lui Radu cel Mare 1497
(Copie fotogr. la Arhivele Statului)

la stânga de o cruce; în colțul stâng al scutului un soare și o lună (crai-nou). (Fig. 1).

Nu cunoaștem culoarea scutului, nici culoarea acvilei și a celorlalte figuri din stemă, căci în sigiliile noastre vechi nu se indică culorile.

Dar este foarte probabil că scutul era albastru și acvila neagră, crucea și soarele de aur, iar semi-luna de argint. Deducem aceasta din faptul că în acest mod le găsim colorate într'o stemă din 1616, cea mai veche stemă colorată ce posedăm,¹⁾ și tot astfel sunt arătate și în sigiliile principilor ardeleni dintre 1597—1599²⁾. De altfel aceleași culori s'au păstrat până în timpurile mai noi pentru scutul și figurile din stema Țării-Românești.

Modul cum este reprezentată acvila în stema lui Mircea cel Bătrân nu este potrivit cu regulile heraldice din acel timp, ci este o reminiscență din vremuri mai vechi, mai ales că tot așa o găsim reprezentată și pe primele monete românești, bătute de către Vlaicu-Vodă pe la 1365. Deci suntem îndreptățiți să admitem, că acest tip arhaic datează încă din timpul primului Domn al Țării-Românești, Basarab cel Mare, care odată cu întemeierea și organizarea Statului, îi va fi întocmit și stema.

Urmașii lui Mircea cel Bătrân au păstrat și ei această stemă, care a continuat astfel să fie întrebuințată în aceeași formă până aproape de mijlocul veacului al XVI-lea, cu foarte mici modificări (Fig. 2—4). Aceste modificări constau în faptul că crucea ce însoțește acvila are uneori două sau trei brațe orizontale (Fig. 2 și 3); soarele și luna sunt mutate

în colțul drept al scutului (Fig. 3 și 4); sau că acvila prinde cu ciocul brațul orizontal al crucii (Fig. 4).

Dar în a doua jumătate a veacului al XVI-lea se face o modificare radicală. În primul rând se dă acvilei o înfățișare mai conformă cu regulile heraldice, reprezentând-o cu aripile deschise, în atitudinea de a-și lua zborul. De altă parte crucea, care până acum însoțea acvila, este pusă în ciocul acesteia, prinsă de brațul inferior. În sfârșit soarele și luna sunt despărțite, primul rămânând în colțul stâng al scutului, iar cealaltă fiind trecută în colțul drept (Fig. 5 și 7). De altfel de acum înainte luna nu mai este reprezentată totdeauna sub forma de crai-nou, ci de regulă cu coarnele spre stânga (conturnată).

Astfel se fixează în mod definitiv tipul stemei Țării-Românești: acvila cruciată însoțită de un soare și o lună, tip ce rămâne de acum înainte în heraldică specific pentru această țară, primind numele de „acvila românească” (*aquila valachica*).

În același timp însă s'au făcut și unele modificări secundare: forma scutului a devenit mai elegantă (Fig. 5 și 7); a început să fie timbrat cu o coroană princiară (Fig. 7); uneori i s'a adăugat ca suport doi lei (Fig. 7, 9).

De acum înainte această stemă, devenită tradițională, intră atât de adânc în uzul general, încât se menține de-alungul veacurilor următoare până la întemeierea regatului României și intră și în stema acestui regat, păstrându-se până în zilele noastre.

Este adevărat, că după 1859 atitudinea acvilei s'a modificat, fiind reprezentată cu zborul în jos, dar în stema actuală a României s'a revenit la vechea atitudine cu aripile deschise.

2. SIEME COMBinate

Cu toate acestea, sigiliile Domnilor Țării-Românești ne descopăr și-o altă stemă, care, deși mai pu-

¹⁾ Este stema lui Nicolae Pătrașcu Voevod reproducă în culori în albumul lui Valentin Frank, fost primar al Sibiului (1590—1648). Copie la Academia Română.

²⁾ Reproduse de d. M. Popescu în *Revista Arhivelor*, vol. I (1924—1926), p. 329 și 330.

Fig. 5. — Sigiliul lui Pătrașcu-Vodă 1557
(Copie în gips la Arhivele Statului)

Fig. 6. — Stema de pe tunul lui Petru Cercel 1583—1585
(Muzeul Militar Național)

țin întrebuințată, a servit totuși în diferite epoci ca stemă oficială. Ea reprezenta la început două personaje domnești, încoronate, stând față în față și plantând un pom.

Mai târziu această stemă nouă a fost combinată cu stema tradițională în sensul că acvila cruciată, însoțită de soare și lună, a fost așezată în vârful pomului (Fig. 8).

Deși tipul acesta se întâlnește și în veacul al XVI-lea și în al XVII-lea și în al XVIII-lea și chiar la sfârșitul domniei Fanarioșilor, nu s'a generalizat, ci a rămas numai ca tip special pentru anumite sigilii domnești.

De altă parte, Domnii din familia Cantacuzineștilor (Șerban și Ștefan Cantacuzino) au combinat stema tradițională a țării cu stema familiei lor : acvila bicefală încoronată, ținând în ghiara dreaptă un buzdugan, în cea stângă o spadă ¹⁾.

Această combinație însă nu s'a întrebuințat în sigiliile oficiale, ci numai în ornamentică, și forma obișnuită consta într'un scut oval cu stema țării așezat pe pieptul acvilei bicefale (pajură sau zgriptor) cantacuzinești (Fig. 11).

Sistemul acesta a fost adoptat mai târziu în veacul al XIX-lea de către toți Domnii Țării-Românești.

Astfel Grigore Ghica (1822—1828) și Alexandru Ghica (1834—1842) au introdus în stema țării armele familiei lor : o serie de șase lacrimi de argint ²⁾ (Fig. 12).

Gh. Bibescu (1843—1848) a pus și el în stema țării armele familiei sale : în primul cartier, pe albastru, un chevron de argint, având între brațe o

stema de argint ; al doilea cartier fasciat roșu, aur, albastru. (Fig. 13).

Iar Barbu Știrbei (1849—1856) a procedat la fel introducând armele foarte asemănătoare ale familiei sale, de aproape înrudită cu familia Bibescu ³⁾ : în primul cartier pe albastru un chevron de argint având o stea de argint între brațe ; în al doilea pe argint o carte de aur deschisă (Fig. 14).

Și din punct de vedere al ornamentării stemelor s'au introdus în acest timp oarecare inovații. Astfel, încă spre sfârșitul veacului al XVIII-lea apare pavilionul căptușit cu hermină, cum și panoplile de arme, drapele și instrumente muzicale, care conform modei de atunci împodobesc stema de jur împrejur.

Este interesant de constatat, că pe câtă vreme în veacul al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea stemele sunt încărcate cu tot felul de podoabe cu caracter militar, cele de după 1822 sunt dimpotrivă sobru ornamentate și artistic executate. Spiritul războinic, care a predominat în Europa în epoca napoleoniană, a făcut loc unui curent doritor de pace, de liniște și de armonie socială, care se manifestă și în arta heraldică.

3. STEMA ȘI LITERATURA

Pentru complectarea informațiilor ce am dat mai sus despre evoluția stemei Țării-Românești, credem interesant să arătăm în câteva cuvinte și contribuția ce o poate aduce literatura noastră veche în această privință.

În manuscrisele noastre vechi și în cărțile tipărite începând cu anul 1508 și până la 1821, se găsesc numeroase reproduceri ale stemelor Țării-Românești, Moldovei și Ardealului. Aceste reproduceri sunt adeseori însoțite de scurte expuneri versificate, cuprinzând descrierea sumară a figurilor din stemă și laude la adresa Domnului și dinastiei. Ele sunt in-

¹⁾ Uneori aceste atribute sunt inversate : în dreapta spada, în stânga buzduganul.

²⁾ Aluzie la omorîrea lui Gr. Ghica, Domnul Moldovei, în 1777.

³⁾ Gh. Bibescu și Barbu Știrbei erau frați.

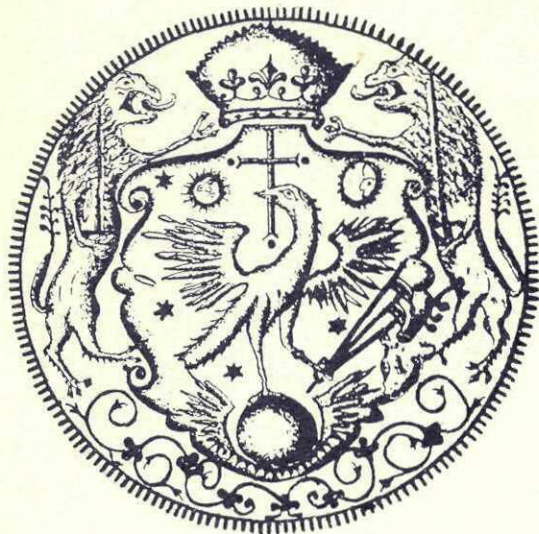

Fig. 7. — Stema din sigiliul lui Mihnea Turcitul 1587
(P. V. Năsturel, *Nova Plantatio* p. 44)

Fig. 8. — Bulă de aur dela Matei Basarab 1645
(Const. Moisil, *Revista Arhivelor* I, tab. V)

titulate „stihuri în stema domniei”, sau „stihuri pe herbul țării” sau „verșuri politice asupra stemei” și poartă uneori chiar semnătura autorului ¹⁾.

Cercetând mai de aproape „stihurile” privitoare la stema Țării-Românești constatăm că peste tot locul acvila cruciată este arătată drept corb, ceea ce însemnează că veacuri de-arândul atât cărturarii cât și persoanele oficiale au interpretat greșit tipul heraldic din stema tradițională a țării. Din această cauză, desigur, găsim o astfel de interpretare și la unii scriitori străini, cari au vorbit în trecut despre stema Țării Românești.

Iată acum câteva din aceste „stihuri” :

În *Pravila* lui Matei Basarab tipărită la Govora

în 1640, stema țării este însoțită de următoarele *Stihuri la prea luminata stemă a milostivilor Domni Basarabeni* :

*Fașa aceasta drept stemă pasere corb poartă,
Pe de-asupra al căruia sbor coroana acum atârnă.
El arată pe al unei case prea luminate și prea antice,
Pe al casei neamului Basarab, prea viteazul
Bărbat cu sceptoru ce nu fără spor pe tron se vede...*

Uriil Năsturel dela Fierești ²⁾.

În cartea *Mărgăritare* (de Sf. Ioan Gură-de-aur) tipărită sub Brâncoveanu în 1691, găsim următoarele *Verșuri politice 8 asupra stemelor luminatului și înălțatului Domn Io Costandin Basarabă Voevod* :

Semnul domniei corbul ieste cu cruce,

²⁾ *Ibidem* I, p. 109.

¹⁾ Bianu-Hodos, *Bibliografia românească veche*, vol. I—III *passim*.

Fig. 9. — Sigiliul lui Const. Brâncoveanu 1698
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 10. — Stema Țării Românești 1700
(Bianu-Hodos, *Bibliografie* I, 391)

Fig. 11. — Stema lui Șerban Cantacuzino 1688
(Bianu-Hodos, *Bibliografie I*, 282)

*Pren care de sus tãrie Doamne își aduce.
In scaunul strãmoșilor în care acum domnești
Al celor ce-s în laudã vechilor Bãsãrãbești.
Puterea darã cea de sus care te-a coronat
Cu domnia aceasta și vrednic te-au arãtat,
Intãreascã și te adaogã cu domnie slãvitã
Cu pace și cu liniște, cu viață norocitã.*

Micã și plecatã slugã Mãriei Tale
Radu Logofãt ¹⁾.

Abia în „stihurile” compuse pe la 1818 de Iancu Vãcărescu, se revine asupra acestei interpretãri greșite, lãsându-se a-se înțelege cã în clasa conducãtoarea și-a fãcut drum pãrerea, cã pasãrea din stemã este în realitate o acvilã.

În *Oda la pecetea țãrii*, aflãtoare în ediția din a-

¹⁾ *Ibidem I*, p. 316.

Fig. 12. — Stema din sigiliul lui Alexandru Ghica 1842
(Original la Arhivele Statului)

cest an a Codrului lui Caragea, Vãcărescu lãudãnd vitejia Romanilor spune :

*Pajura sfântã ea ș-aici,
Cã'n multele provincii,
Lesne-a supus pe Daci voinici
Cu dreptul biruinții*

Dar mai târziu

*Romanul suflet s'a adus
Singur la molesire
Știind tot neam a-i fi supus
A izbãndi el, fire.*

De aceea are în stemã un

*Corb ce'n pecete odihnit
A sta se mulțumește,
Cu'n semn de lege dãruit
În gurã-i se pãzește....*

Ah de-am putea-o ne dobãndi

Fig. 13. — Stema din sigiliul lui Gh. Bibescu 1845
(Original la Arhivele Statului)

Fig. 14. — Stema din sigiliul lui Barbu Știrbei 1855
(Original la Arhivele Statului)

Fig. 15. — Stema din sigiliul lui Roman Vodă 1393.
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 16. — Sigiliul lui Roman Vodă 1393
(I. Bogdan, *Album paleografic*, tab. 84)

*Și câte-avem pierdute!
Atunci ce duhuri n'ar gândi?
Ce guri ar mai fi mute?
Atunci și acest corb serman
Iar acvilă s'ar face
Și-or ce Român ar fi Roman,
Mare 'n război și pace.*

Părerăa lui Văcărescu a prins tot mai multă consistență odată cu mișcarea de renaștere națională din veacul al XIX-lea și astfel în scurt timp ideea că pasărea din stemă este un vultur (acvilă) s'a generalizat în clasa noastră cultă. Iar în textele legale privitoare la stema țării se va menționa totdeauna „culturul”, nu corbul.

STEMA MOLDOVEI

1. STEMĂ TRADIȚIONALĂ

Stema tradițională a Moldovei, ce o găsim în sigiliile domnești începând din a doua jumătate a veacului al XIV-lea, reprezintă într'un scut, un cap de bour cu stea între coarne și însoțit la dreapta de un soare, la stânga de o lună.

Tipul arhaic al acestei steme, întrebuițat de Domnii anteriori lui Alexandru cel Bun, se caracterizează prin forma coarnelor bourului, care sunt mici și cu vârful recurbat în afară; prin steaua cu șase raze și prin soarele în formă de rozetă compusă dintr'o globulă centrală înconjurată de alte șase globule laterale (Fig. 15—16).

Începând cu domnia lui Alexandru cel Bun tipul acesta suferă câteva mici modificări. Astfel, coarnele bourului devin mai mari și au vârful curbat înlăuntru, încât aproape se unesc; steaua are numai cinci raze, iar soarele ia forma unei roze cu cinci petale în jurul unei globule centrale. (Fig. 17).

Acest tip s'a continuat neschimbat în tot cursul veacului al XV-lea și al XVI-lea, devenind astfel tipul tradițional al stemei Moldovei (Fig. 18).

Dar începând cu veacul următor, intervin unele inovații exterioare, cari dovedesc și aici, ca și în Țara-Românească, o puternică influență a heraldicii apusene.

Astfel în primul rând capul de bour este timbrat cu o coroană deschisă, iar lângă soare se introduce o spadă și lângă lună un steag sau sceptru. (Fig. 19).

Mai târziu scutul însuși este timbrat cu un coif rotund cu lambrechinuri foarte bogate, iar în vârful coifului se pune o coroană princiară deschisă. De asemenea forma scutului se face mai elegantă, soarele capătă raze, iar coarnele bourului au vârful puțin întoarse în afară. (Fig. 20).

În veacul al XVIII-lea podoabele scutului sunt și mai bogate, adăugându-se panoplii de arme, steaguri și instrumente muzicale (Fig. 21); tot atunci apar și leii ca suportți (Fig. 22); iar în urmă se introduce și pavilionul căptușit cu hermină (Fig. 23).

Se înțelege că nu toate stemele ce ni s'au păstrat din acest timp sunt atât de bogat împodobite și că în multe cazuri găsim și acum stema simplă, lipsită de podoabe. Dar faptul important este că heraldica moldoveană, ca și cea munteană, au fost în curent cu inovațiile ce s'au introdus în heraldica apuseană.

Un element nou se introduce în stema Moldovei la începutul veacului al XIX-lea: doi delfini așezați, cari simbolizează regiunea maritimă a țării. Ei însă sunt puși la început în mod cu totul neobișnuit, de-asupra capului de bour (Fig. 24). Se pare că introducerea acestui element nou avea de scop să amintească pierderea Basarabiei (1812) și el se menține de acum înainte mereu în stema Moldovei.

Fig. 17. — Sigiliul lui Alexandru cel Bun
(Bogdan, *Album paleografic*, tab. 87)

Fig. 18. — Sigiliul lui Ștefan cel Mare 1459
(Copie fotogr. la Academia Română)

2. STEMA COMBINATĂ

Ca și în Țara-Românească unii Domni au început încă din veacul al XVIII-lea să introducă în stema țării și armele lor familiare.

Un exemplu de acest fel este stema lui Alexandru Mavrocordat din 1785 (Fig. 21), unde în cartierul al 4-lea se află pasărea fenix ieșind dintr'un rug aprins, stema acestei familii.

În veacul al XIX-lea sistemul acesta devine general, cum devenise și în principatul vecin.

Astfel, mai întâi Ioan Sandu Sturza (1822—28) și apoi urmașul său Mihail Sturza (1834—1848) pun alătura de bourul Moldovei, leul ridicat în două labe al familiei lor (Fig. 25—26). Tot asemenea Gr. Ghica (1849—1856) adaugă armele sale familiare, ca și în stema Țării-Românești. Cu toții au menținut cei doi delfini, dar nu i-au mai așezat de-asupra bourului, ci ca suportți deoparte și de cealaltă a scutului.

Și în Moldova podoabele stemei se simplifică foarte mult după 1822, iar înfățișarea ei este cu mult mai sobră decât în țara soră.

3. STEMA SECUNDARĂ

Este demn de observat, că și în Moldova a existat, pe lângă tipul de stemă tradițional, și un alt tip, ce s'a întrebuițat numai într'o anumită epocă. Acesta constă în reprezentarea capului de bour cu gât cu tot, așezat în profil spre dreapta.

Tipul acesta îl găsim mai ales în ornamentația sculpturală a pisanilor bisericilor, cetăților, turnurilor de mănăstiri, mormintelor domnești și numai foarte rar în sigilii ¹⁾. Și ceea ce este mai important,

¹⁾ Aproape toate monumentele cu acest tip sunt reproduse de d. G. Balș în *Bisericile lui Ștefan cel Mare* (Buletinul Comis. Monum. Ist. 1925) și *Bisericile și mănăstirile moldovene din sec. XVI* (*Ibidem*, 1928).

el nu constituie decât rareori stema propriu zisă a țării, ci figurează mai ales ca un ornament, ce timbrează unele steme familiare sau personale (Fig. 27—28). Apare, după informațiile câte le avem astăzi, în domnia lui Ștefan cel Mare și se menține până la sfârșitul veacului al XVI-lea.

Cele mai însemnate monumente, pe care se găsește această reprezentare curioasă a capului de bour, cu gât, sunt următoarele:

1. Piatra cu inscripție dela vechea poartă a Cetății-Albe (1476), unde împodobește coiful ce timbrează stema familiară a lui Ștefan cel Mare ²⁾.

2. Pisania de pe turnul bisericii Sf. Dumitru din Suceava, unde împodobește coiful ce timbrează stema lui Alexandru Lăpușeanu (Fig. 27).

3. Bula de aur dela Petru Schiopul (1575), unde ornează coiful de pe stema acestui Domn (Fig. 28).

4. Pisania de pe turnul mănăstirii Slatina (1582) unde împodobește stema cu acvila bicefală a Bizanțului ³⁾.

Cu toate acestea avem câteva cazuri, când capul de bour cu gât servește drept stemă a Moldovei. Astfel în pisania de pe turnul mănăstirii Probota din 1550 ⁴⁾; în pisania dela mănăstirea Bistrița ⁵⁾ și în pisania fântânii de la mănăstirea Slatina ⁶⁾. În toate aceste cazuri capul de bour este însoțit de soare și lună, ca și în stema tradițională.

Avem și pentru stema Moldovei descrieri în literatura istorică: cronicari și scriitori indigeni și străini ⁷⁾.

²⁾ Cf. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, p. 228 fig. 376.

³⁾ Balș, *Biserici și mănăstiri moldov. din veacul XVI* p. 151 fig. 171.

⁴⁾ *Ibidem* p. 261 fig. 316.

⁵⁾ *Obidem* p. 130 fig. 146.

⁶⁾ *Ibidem* p. 262 fig. 317.

⁷⁾ De pildă Urechiiă, D. Cantemir, etc.

Fig. 19. — Sigiliul lui Ștefan Tomșa 1623
(Copie fotogr. la Academia Română)

De asemenea se găesc și în cărțile vechi tipărite în această țară „stihuri” pentru lauda și preamărirea *herbului*, cum i se zicea în limba veche moldovenească.

Mitropolitul Varlaam ne-a lăsat în „Cartea românească de învățătură” tipărită la Iași în domnia lui Vasile Lupu (1641) următoarele *Stihuri în stema domniei Moldovei*:

*Cap de buâr și la Domnii moldovinești
Ca puterea acei hieri să o socotești.*

*De unde marii Domni spre laudă și-au făcut cale,
De acolo și Vasile Vodă au început lucrurile sale ¹⁾.*

Iar mitropolitul Dosoftei, în „Psaltirea în versuri” din 1673, scrie aceste *Stihuri la luminatul ghierb al țării Moldovei*:

¹⁾ Bianu-Hodoș o. c. I, p. 139.

Fig. 20. — Sigiliul lui Vasile Lupu 1641
(Copie fotogr. la Academia Română)

*Capul cel de buor, de fiară vestită,
Semnează puterea țării nesmintită... ²⁾.*

În sfârșit în „Psaltirea” din Iași 1766, tipărită sub Gr. Ghica, găsim următoarele *stihuri poetice*:
*Bourul, care stema țării adevărat însemnează
Și domnia Moldovei lumat o adeverează,
Măriei Sale lui Grigore, Domnul cel slăvit,
Carele din fericitul Alexandru Ghica au odrăslit,
Domnind acum cu putere în pace și nădejde bună,
Strămoșasca sa patrie în pace și dreptate plină... ³⁾.*

STEMA ARDEALULUI

I. STEMES DIFERITE

Heraldica Ardealului prezintă o particularitate

²⁾ *Ibidem* p. 210.

³⁾ *Ibidem* II p. 171.

Fig. 21. — Sigiliul lui Alex. Mavrocordat 1785
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 22. — Stema Moldovei 1813
(Bianu-Hodoș *Bibliografie* III, p. 88)

Fig. 23. — Sigiliul lui Scarlat Calimah 1806
(Copie fotogr. la Academia Română)

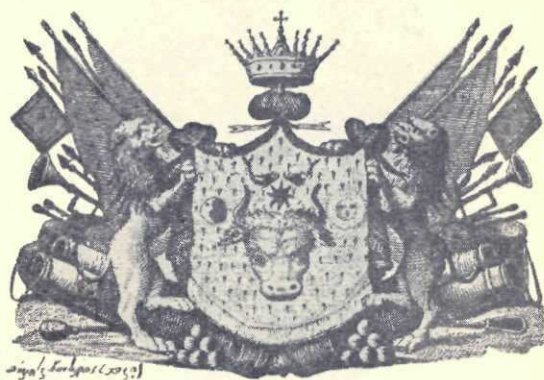

Fig. 24. — Stema Moldovei 1816
(Bianu-Hodoș, *Bibliografie III* p. 165)

foarte curioasă. De și această țară a fost până la anul 1526 un voevodat autonom, dependent de Ungaria, iar după această dată un principat autonom sub suzeranitatea turcească—cum erau și Țara-Românească și Moldova — totuș până în veacul al XVII-lea n'a avut stemă proprie definitiv fixată.

Fenomenul acesta este de atât mai neașteptat, cu cât heraldica a fost foarte prețuită în Ardeal și nu numai nobilii mari și mici, dar și diferitele organizații politice, religioase și orășenești au ținut din vechime să-și aibă stemele lor proprii.

Voevozii ardeleni dinainte de 1526 utilizau pentru actele oficiale sigilii cu stemele lor familiare, iar cei din veacul al XVI-lea întrebuițează în sigiliile oficiale și pe monete sau stema Ungariei — căci își

luaseră și titlul de regi ai Ungariei — sau numai stemele lor familiare ¹⁾.

Abia spre sfârșitul domniei lui Sigismund Bathory, contimporanul lui Mihai Viteazul, apare în sigiliul oficial al principelui ardelen o stemă deosebită, care va deveni mai târziu stema proprie a a-

¹⁾ Iakab Elek, *Istoria stemelor de Stat ale Ardealului* (în unguerește) în Századok 1867. p. 336 urm. Cf. și Bedeus (Iosif) *Die Wappen u. Siegel der Fürsten von Siebenbürgen* (1838); Marțian (Iulian) *Über die Landesnamen Siebenbürgens* (Bistrița 1907) p. 19 și *Contribuție la heraldica vechiului Ardeal* (Anuarul Institutului de Istorie națională, Cluj, vol. IV). V. și *Catalogul sigiliilor arhivei Statului din Budapesta* (1889).

Fig. 25. — Sigiliul lui Ioan Sandu Sturza
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 26. — Sigiliul lui Mihail Sturza
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 27. — Stema de pe turnul bisericii Sf. Dumitru, Suceava (Bals, Bisericile lui Ștefan cel Mare p. 230)

cestui principat. Ea se prezintă astfel: Scut tăiat, în câmpul superior, albastru, o acvilă neagră ieșind spre dreapta, însoțită de un soare de aur la dreapta și de o lună (crai-nou) de argint la stânga; în câmpul inferior, de aur, șapte turnuri negre așezate 3, 3, 1 (Fig. 35).

În sigiliul din 1598 al principesei Maria Christina, fosta soție a lui Sigismund Bathory și regentă a Ardealului în numele împăratului Austriei, găsim aceeași stemă, cu singura deosebire că turnurile din câmpul inferior sunt așezate 3, 2, 2 (Fig. 36); iar în sigiliul lui Andrei Bathory din 1599 stema este într-o câțva modificată prin faptul că câmpurile scutului sunt alăturate, iar turnurile sunt așezate 3, 3, 1 (Fig. 37).

2. STEMĂ UZUALĂ ȘI OFICIALĂ

Sub urmașii Bathoreștilor stema aceasta continuă a se întrebuița atât în sigilii, cât și pe monete, însă cu modificări, uneori foarte mari, și însoțită totdeauna de stema familiară a principelui respectiv, pusă de regulă în centrul scutului.

Astfel, sub Ștefan Bocskay 1604—1606 o găsim unită cu stema Ungariei, iar peste-totul mărginit de un șarpe încolăcit, prezintă ursul mergând în două labe și ținând un steag; stema nobiliară a principelui (Fig. 29).

Sub Gavril Bathory (1608—1613) se întrebuițează de regulă stema Ardealului singură, având pe piept un scut mic cu stema familiară: trei dinți de mistreț (Fig. 30).

Sub Gheorghe Rakoczy I (1630—1648) și Gheorghe Rakoczy II (1648—1660) de asemenea se întrebuițează singură, dar cu figurile distribuite neregulat și adăugându-i-se acvila cu sabie în ghiara dreaptă și o roțiță înjumătățită, amândouă elemente din stema acestei familii (Fig. 31).

Fig. 28. — Bulă de aur dela Petru Schiopul 1575 (Const. Moisil, Revista Arhivelor I tab. IV)

Astfel ea devine prin forța uzului stema oficială a Ardealului, deși nu era încă definitiv fixată și deși nu se cunoaște vreo dispoziție legală pentru întrebuițarea ei.

Se pare însă că elementele principale ale acestei steme: acvila ieșindă, soarele și luna, cele 7 turnuri, existau încă de mult ca steme separate ale așa ziselor „națiuni” din Ardeal.

Astfel, dintr'o hotărâre a dietei ardelenice din 1659 ținută la Sebeșul sășesc în domnia lui Acațiu Barcsay, rezultă că acvila ieșindă era de mai înainte stema nobilimii sau a comitatelor; soarele și luna stema „națiunii” Secuilor; iar cele șapte turnuri stema „națiunii” Sașilor ¹⁾. Prin „nobilime” sau „comitate” se înțelegea totalitatea oamenilor liberi unguri și români din Ardeal: *universitas regnicolarum Hungarorum et Valachorum Transilvaniae*, amintită încă în veacul al XIV-lea ²⁾ și, care prin maghiarizarea treptată a nobililor români se confundă acum cu „națiunea” ungurească. Astfel, acvila reprezenta nu numai pe nobilii și oamenii liberi de rasă ungurească, ci și pe Românii nobili sau liberi câți existau atunci și cari erau convocați pe „comitate” la adunările țării sau la război.

Prin amintita decizie a dietei din 1659 aceste arme ale celor trei „națiuni” se recunosc în mod oficial, astfel că și întrebuițarea lor în stemele principilor devine legală.

După ce în urma înlăturării suzeranității turcești, Ardealul a trecut în stăpânirea Austriei (1687), stema aceasta s'a întrebuițat în legătură cu stema imperiului austriac în următorul chip: acvila bicefală încoronată, ținând în ghiara dreaptă o spadă, în cea stângă sceptru; pe pieptul ei un scut

¹⁾ Iakab Elek, o. c. p. 344 urm.

²⁾ *Ibidem* p. 338 n. 2.

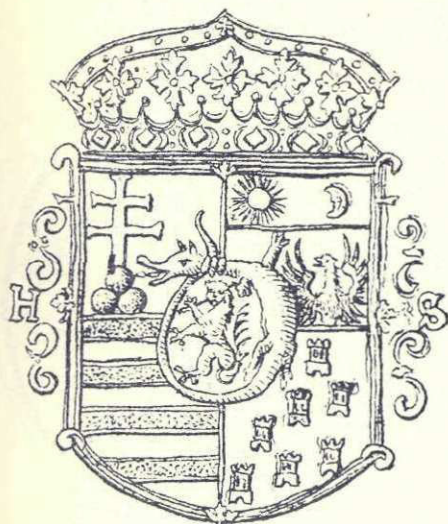

Fig. 29. — Stema monetară a lui Ștefan Bocskay 1606 (Resch, *Siebenbürg. Münzen* tab. 16)

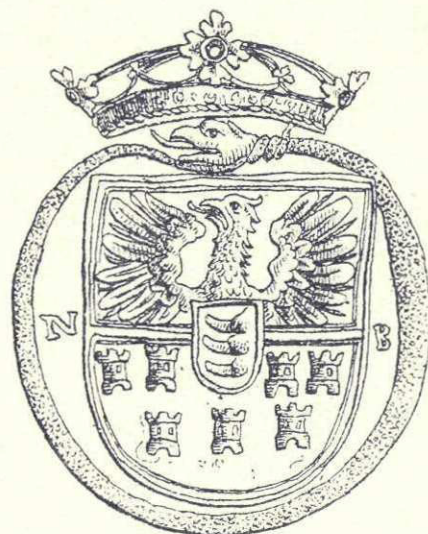

Fig. 30. — Stema monetară a lui Gavril Bathory 1609 (Resch, *ibid* tab. 18)

cu stema Ardealului. Uneori această stemă era înfățișată sub forma unui scut rotund cu cele șapte turnuri (Fig. 32), alte ori sub forma unui scut despicat, având în cartierul prim acvila ieșindă însoțită de soare, în al doilea cele șapte turnuri însoțite de lună (Fig. 33).

Abia sub Maria Teresia, când la 1765 Ardealul a fost ridicat la rangul de mare principat, s'a fixat în mod definitiv stema, care a rămas apoi până la 1867, când s'a constituit dualismul austro-ungar. Ea se compunea din aceleași elemente așezate astfel: Scut tăiat, în câmpul superior, albastru, o acvilă neagră ieșind spre dreapta dintr'o terasă roșie și însoțită la dreapta de un soare de aur, la stânga de o lună (crai-nou) de argint; în câmpul inferior, de aur, șapte turnuri roșii, așezate 4. 3. Scutul timbrat de o coroană princiară închisă, de aur, este așezat pe pieptul acvilei bicefale austriace încoronată (Fig. 34).

Odată cu constituirea dualismului austro-ungar în 1867, Ardealul încetează de a mai exista ca mare principat și e încorporat la regatul Ungariei, iar stema lui, care a trecut prin atâtea vicisitudini până să fie fixată definitiv, a încetat de a se mai întrebuiți oficial.

De altfel, Ungurii, spre a face să se uite cu totul trecutul autonom al Ardealului și spre a arăta contopirea definitivă a acestei țări cu Ungaria, au introdus dela data amintită stema Ardealului în armele Ungariei, unde a stat până la mijlocul războiului mondial (1916). Atunci întocmindu-se o nouă stemă pentru monarhia dualistă, s'a rezervat stemei Ardealului un loc numai în armele comune ale acestei monarhii, nu și în stema specială a Ungariei.

A trebuit să vină cataclismul războiului mondial, ca monarhia dualistă să se prăbușească și din ruinele ei să renască regatul României mari, care ali-

pind la sânul ei vechea țară românească a Ardealului, să pună în stema lui cea nouă, la locul de cinste, stema abandonată a provinciei redobândite cu atâtea sacrificii.

3. STEMA ARDEALULUI ÎN LITERATURĂ

Stema Ardealului atât de târziu fixată și fără legături mai strânse cu trecutul și sufletul poporului românesc, este aproape cu totul necunoscută în literatura noastră veche.

Manuscrisele vechi românești nu o cunosc, iar dintre cărțile tipărite în Ardeal numai prea puține o înregistrează. Astfel Catechismul calvinesc din 1648 este împodobit cu stema din timpul lui Gh. Rakoczy¹⁾, iar Molitvelnicul tipărit la Blaj în 1784 conține stema din timpul lui Iosif II, însoțită de „stihuri politicești”, care au însă în vedere numai acvila bicefală austriacă și neglijează cu totul stema Ardealului:

*Gripsorul cu două capete innălțat,
Schiptrul, mărul cu spata împreunat,
Semnul puterii împărătești arată,
Carea lui Iosif este incredințată.
Lui Iosif cel mare de neamuri iubit,
Soare de scutiță nouă răsărit.
Domnul cu pace mulți ani să-l trăiască
Și prin El pre noi să ne fericească.²⁾*

Aceste versuri simple nu sunt numai o descriere sumară a stemei împărătești, dar și expresia speranțelor pe care poporul românesc din Ardeal le punea în împăratul democrat, stăpânit de sentimente atât de generoase și umanitare față de sușii săi.

¹⁾ Cf. Bianu-Hodoș, o. c. I p. 164.

²⁾ Idem, o. c. I p. 290.

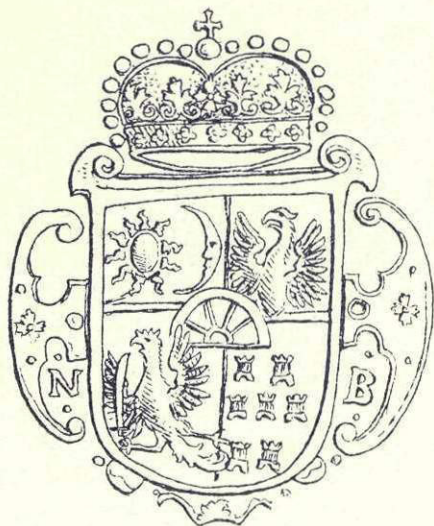

Fig. 31. Stema monetară a lui Gh. Rakoczy I 1645
(Resch, *ibid* tab. 31)

STEME UNITE. I. BATHOREȘTI

Ideea de unitate națională este foarte veche la Români și de aceea nu trebuie să ne mire faptul că o găsim exprimată în heraldica noastră încă în vremuri când nu era destul de bine precizată.

La răspândirea și întărirea acestei idei au contribuit în mare măsură și interese dinastice, naționale și străine, cum și vanitatea unor principii cari au ridicat pretenții de suzeranitate asupra a două sau chiar asupra celor trei State românești. Iar faptul că aceste interese sau pretenții și-au găsit de multe ori exprimarea în embleme heraldice, care cuprindeau unite la un loc stemele acestor State, a ajutat și mai mult la popularizarea ideii de unitate națională.

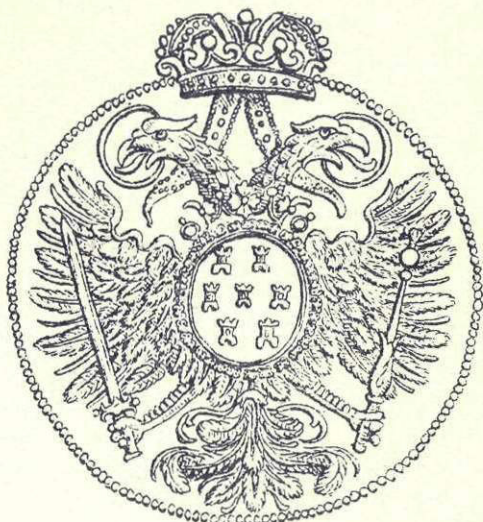

Fig. 32.—Stema monetară a lui Leopold I pentru Ardeal 1694
(Resch, *ibid* tab. 54)

Prima stemă, care cuprinde unite la un loc armele Țării-Românești, Moldovei și Ardealului o găsim în sigiliul principelui ardelean Sigismund Bathory. Socotindu-se îndreptățit, în urma legăturilor ce stabilise cu Mihai Viteazul și cu Ștefan Răzvan al Moldovei, de a-și lua titlul de principe al Transilvaniei, Moldovei și Țării-Românești, Sigismund Bathory a crezut că poate să unească într'o stemă comună armele acestor trei țări. Și fiindcă se căsătorise cu o arhiducesă austriacă, a adăugat și acvila bicefală a Habsburgilor, pe pieptul căreia a pus stema sa familiară (Fig. 35).

Exemplul lui Sigismund a fost imitat de soția sa Maria Christina, când la un moment dat devenise regentă în numele împăratului în Ardeal (Fig. 36); iar după ea, de către cardinalul Andrei Bathory, de-

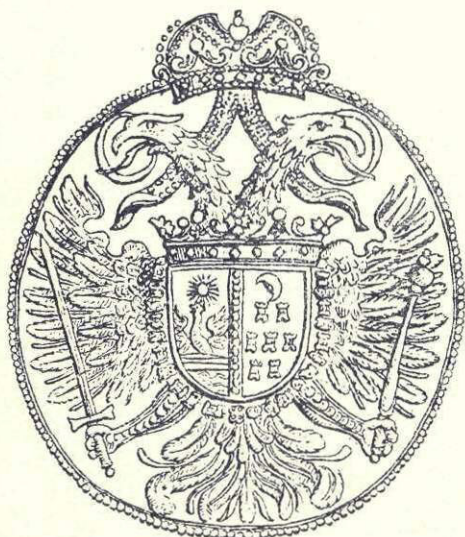

Fig. 33.—Stema monetară a lui Leopold I pentru Ardeal 1694
(Resch, *ibid*.)

Fig. 34. — Stema monetară a Mariei Teresia pentru Ardeal (1764) (Resch, *ibid* tab. 59)

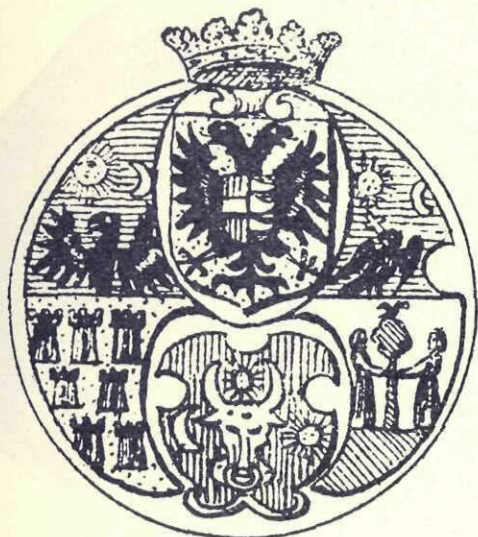

Fig. 35. — Stemele unite ale Ardealului, Moldovei și Țării Românești în sigiliul lui Sig. Bathory 1597 (M. Popescu, *Revista Arhivelor* p. 329)

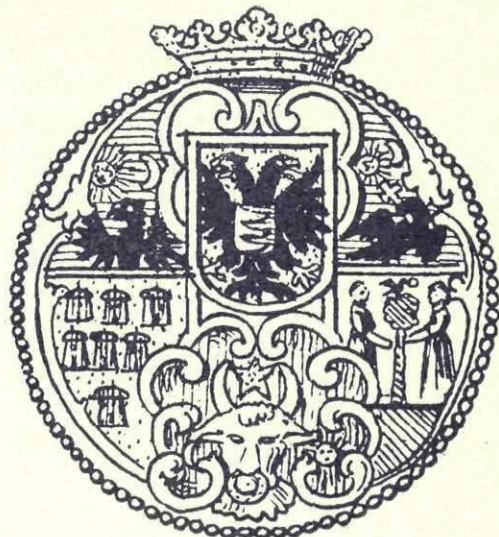

Fig. 36. — Stemele unite ale Ardealului, Moldovei și Țării Românești în sigiliul Mariei Christina 1598 (M. Popescu, *ibid.*)

venit și el principe al Ardealului în 1599 (Fig. 37) ¹⁾.

Deși la întocmirea acestor steme unite nu s'a ținut seamă în totul de regulile heraldice, totuș fiecare stemă în parte este destul de exact reproducă și de exact colorată.

De altfel, pentru toate trei stemele noastre, sigiliile acestea sunt cele dintâi documente sigure în care se arată culorile scuturilor și ale figurilor heraldice.

Stema Țării-Românești cuprinde în câmpul su-

perior stema tradițională, în cel inferior stema nouă. Prima are scutul albastru, acvila neagră, crucea și soarele de aur, iar luna de argint, culori care au rămas până în timpurile mai noi. La a doua se distinge numai culoarea scutului, care este de argint, a pomului care este verde și a acvilei din vârful pomului, care este neagră; cele două personaje domnești sunt greșit reprezentate, încât par două femei și culoarea lor nu se înțelege.

Stema Moldovei are scutul roșu, capul de bour de argint, steaua dintre coarne de aur, soarele tot de aur, iar luna de argint. Și culorile acestei steme s'au menținut aceleași până târziu, afară de a bou-rului, care a devenit naturală, neagră.

¹⁾ Reproductorile acestor steme mi-au fost împrumutate de d. Mih. Popescu, care le-a publicat în *Revista Arhiveilor* I p. 329 urm.

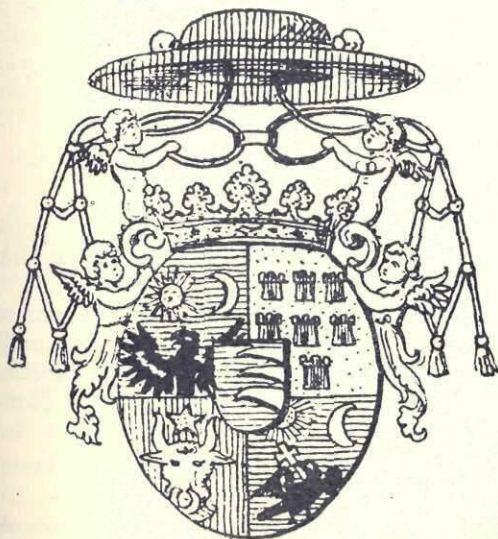

Fig. 37. — Stemele unite ale Ardealului, Moldovei și Țării Românești în sigiliul lui Andrei Bathory 1599. (M. Popescu, *ibid.* p. 330)

Fig. 38. — Stema unită a Țării-Românești și Moldovei în sigiliul lui Mihai Viteazul 1600 (Copie la Arhivele Statului)

Fig. 39. — Stema unită a Moldovei și Țării Românești sub N. Mavrocordat 1719
(Bianu-Hodoș, *Bibliografie* II p. 2)

Stema Ardealului are câmpul superior albastru, acvila neagră, soarele de aur și luna de argint; câmpul inferior este de aur, iar cele șapte turnuri roșii. Și aici culorile s'au menținut aceleași până astăzi.

2. MIHAI VITEAZUL

Scurt timp după apariția acestei steme unite, Mihai Viteazul, Domnul Țării-Românești, cucerește mai întâi Ardealul și apoi Moldova. În această nouă situație el își adaugă la început titlul de Domn al Ardealului, (1599), iar pe urmă și pe cel de Domn al Moldovei (1600). În special, în documentele datate din Mai până în Septembrie 1600 îl găsim totdeauna cu titlul de Domn al acestor trei țări românești ¹⁾.

Odată cu aceasta Mihai Viteazul a trebuit să-și întocmească și o nouă stemă pentru sigiliul său oficial și ea, pe cât se pare, urmărea să unească la un loc stemele celor trei țări. Din nenorocire, sigiliul unic ce ne-a păstrat această stemă, nu este destul de bine conservat ca să se poată deosebi cu precizie toate caracterele stemei noi ²⁾.

Se observă lămurit într'un scut oblong cu colțurile superioare rotunjite, două personaje domnești încoronate, față în față, plantând un pom desrădăcinat; trunchiul acestuia este susținut de doi lei afrontați. Peste vârful pomului este așezat un scut mic ascuțit, având capul de bour al Moldovei, cu stea între coarne și însoțit la dreapta de un soare, la stânga de o lună conturnată. Deasupra, într'un

¹⁾ Stoica Nicolaescu, *Documente dela Mihai Viteazul*, București 1916. (Extras din Revista p. ist. filol. și arheol.).

²⁾ General P. V. Năsturel *Nova plantatio* în Revista p. Istorie arheol. și filologie XV (1915) și extras p. 49 urm.

Fig. 40. — Stema unită a Moldovei și Țării-Românești în sigiliul lui Scarlat Ghica 1758
(Copie fotogr. la Academia Română)

câmp despărțit de o eșarfă semicirculară cu deviză, se află acvila cruciată a Țării-Românești, însoțită la dreapta de soare, la stânga de lună (crai nou) (Fig. 38).

Unii cercetători de ai noștri au văzut în rădăcinile pomului șapte coline, iar în trunchiul lui o spadă susținută de cei doi lei, și au crezut că acest tip ar putea reprezenta stema Ardealului ³⁾. În realitate stema unită a lui Mihai Viteazul nu cuprinde decât două steme: a Țării-Românești și a Moldovei. Cei doi lei cari susțin trunchiul pomului fac parte din stema Țării-Românești și au fost introduși și în stema proprie a acestui Stat la începutul domniei lui Mihai.

Din cauza relei conservări a sigiliului, nu se poate preciza dacă în stemă erau sau nu indicate culorile. Din desenul reprodus ar rezulta că numai câmpul scutului cu stema Moldovei avea indicată culoarea albastră, ceea ce însă nu corespunde realității ⁴⁾.

3. FANARIOȚII

O nouă încercare de a se uni stemele a două sau trei țări românești într'o stemă comună nu întâlnim decât în epoca Fanarioților.

Primul domn fanariot, Nicolae Mavrocordat, după ce a fost mutat la 1716 din Moldova în Țara-Românească, a pus în sigiliul țării și în sigiliile sale personale stema Moldovei alături de a Țării-Românești.

La început aceste două steme sunt timbrate fie-

³⁾ Gr. Tocilescu, C. Obedeanu și Șt. Nicolaescu. Acesta din urmă a revenit în lucrarea citată mai sus p. 38.

⁴⁾ Documentul cu sigiliu ne mai fiind la Arhivele Statului, ci trimis în Rusia, nu se poate controla.

Fig. 41. — Stema unită a Moldovei și Țării Românești în sigiliul lui Mih. C. Sutzu 1793
(Copie fotogr. la Academia Română)

Fig. 42. — Stema unită a Moldovei și Țării Românești în sigiliul lui Mih. C. Sutzu 1802
(Original la Arhivele Statului)

care separat cu câte o coroană, mai târziu însă le găsim unite sub o coroană comună (Fig. 39—40). În felul acesta stema unită se continuă, cu mici excepții, sub toți Domnii fanarioți, cari au stăpânit în amândouă principatele, pe câtă vreme cei cari n'au domnit decât într'o singură țară întrebuintează de regulă numai stema țării respective ¹⁾.

Deși s'a făcut dela început obiceiul ca locul de frunte (cel din dreapta heraldică) să-l ocupe stema Moldovei, cu toate aceste sunt destul de numeroase cazurile când în acest loc găsim stema Țării-Românești. Această particularitate se întâlnește mai ales în ornamentica tipăriturilor — și în special a acelor din Moldova — pe câtă vreme în sigiliu găsim în mod constant în locul prim stema Moldovei.

Se înțelege că nici stema unită n'a fost lipsită de obișnuitele „stihuri politice” cu laude la adresa Domnilor. Astfel în Triodul tipărit la București în 1726 sub Nic. Mavrocordat citim următoarele versuri: ²⁾

*Bourul pecetea Moldovei însemnează,
Corbul a Țării-Românești adeverează.
Bourul și corbul ce în stemă însemnează
Domnului Nicolae armă tare spre pază...*

Iar în Moltvelnicul din Buzău dela 1747 din vremea lui Constantin Mavrocordat găsim: ³⁾

*Bourul, corbul și crucea, trei semne minunate
Darurile tale vestesc Doamne prea nălțate.
Bourul Domnului Moldovei că ai fost te însemnează
Corbul al Țării-Românești stăpân te-adeverează,*

¹⁾ Cf. Moisil (Const.) *Primele peceți cu stemele unite a Moldovei și Țării-Românești* în *Buletinul Societ. Numism. Rom.* XVIII (1923) p. 60, 90, 91.

²⁾ Bianu-Hodoș, o. c. II p. 33.

³⁾ Bianu Hodoș o. c. II p. 100.

*Iară crucea, pravoslaviei bun paznic te arată
Costandine, prea înfălepte, cu inima curată...*

4. STEMA CU LEGENDA CORVINEȘTILOR

Pe lângă stema unită a Moldovei și Țării-Românești datorim Domnilor fanarioți și o curiozitate heraldică din cele mai interesante. Ea constă în adăugarea la stema unită, a unei reprezentări în legătură cu tradiția familiei Corvineștilor: scena ce înfățișează săgetarea corbului cu inel în cioc.

Tipul acesta îl întâlnim mai întâi la Constantin Mavrocordat, pe un portret al acestui Domn lucrat de pictorul Liotard ⁴⁾. Apoi într'un sigiliu al lui Grigore Ghica (1755) ⁵⁾.

De sigur că adăugirea acestei scene la stema unită se datorește preocupărilor ce le-au avut Domnii fanarioți de a arăta că nu sunt cu totul străini de țările noastre, ci sunt înrudiți cu vechile noastre dinastii.

Nicolae Mavrocordat a lăsat să se creadă că se trage măcar în linie femeiască din vița „Domnilor Daciei” și că se înrudește cu „Despoții crăiei sârbești” și cu „Iaghelonii ai celei leșești”.

Fiul său Constantin Mavrocordat a adăugat la aceste înrudiri crăiești și pe Corvineștii din Ardeal.

Stema cea nouă a acestuia, amintită mai sus, reprezintă într'un scut în stil rococo bourul Moldovei alătura de acvila Țării-Românești, însoțită de soare la dreapta și lună (crai-nou) la stânga. Scutul este timbrat de o coroană princiară închisă, flancată la dreapta de un buzdugan, la stânga de

⁴⁾ Reprodus de d. A. Tzigara-Samurcaș în *Convorbiri Literare* XLVII (1913) p. 91 tab. II.

⁵⁾ Document al d-nei Elena Krețulescu, Cf. și V. A. Urechia. *Schiță de sigilografie* pag. 13 și Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. (15 fig. 36).

Fig. 43. — Stema unită a Moldovei și Țării-Românești pe portretul lui C. Mavrocordat de Lotard

un iatagan, și are ca suportți doi lei. Sub scut un pom cu un corb în vârf, iar de o parte și de alta doi bărbați, dintre cari cel din stânga trage cu arcul în corb, care scapă din cioc un inel ce caută să-l prindă bărbatul din dreapta. Sus, la dreapta și la stânga scutului sunt inițialele grecești ale numelui lui Ion Constantin Nicolae Voevod, iar jos pe două eșarfe inscripția în grecește : Harul dumnezeesc (Fig. 43).

În sigiliul lui Grigore Ghica întocmirea stemei este la fel, cu singura deosebire că scutul este susținut de doi îngeri, iar în scena cu corbul personajul din stânga este o femeie.

5. OCUPAȚIILE RUSEȘTI

După exemplul Fanarioților, a adoptat și administrația rusească din timpul ocupațiilor militare dintre 1768—1774 și dintre 1806—1812 stema unită a celor două principate românești, uneori combinată cu pajura rusească.

Nu am întâlnit până acum sigilii oficiale cu o astfel de stemă, în schimb o găsim pe monetele bătute între 1771—1774 la Sadagura pentru trebuințele acestor două țări și în ornamentica unor cărți tipărite.

Această stemă unită introdusă de Ruși se prezintă sub următoarele forme :

1. Două scuturi ovale, unul cu stema Moldovei celălalt cu stema Țării Românești, acolate și timbrate cu o coroană princiară. Acest tip se întâlnește pe monete.

2. Acvila bicefală încoronată, ținând în ghiara dreaptă un sceptru, în cea stângă o spadă : sub ghiare în două scuturi ovale, culcate, stemele Moldovei și a Țării-Românești. Tipul acesta îl găsim și pe monete și în cărțile timpului ¹⁾.

¹⁾ Bianu-Hodoș v. c. II p. 507, fig. 323.

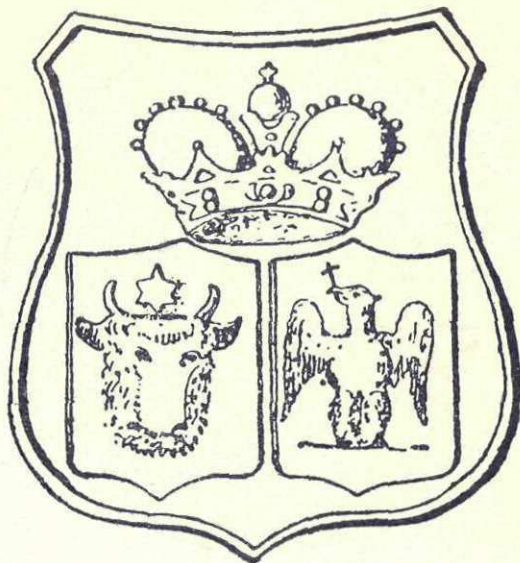

Fig. 44. — Stema Principatelor-Unite (Năsturel o. c. fig. 27)

Și acestei steme, care urmăria să simboiizeze instituirea protectoratului rusec asupra celor două principate, i s'au făcut stihuri.

Iată unele din cartea „Viețile Sfinților” tipărită la Neamțu în 1807, adresate Țarului Alexandru I: *Gripsorul, corbul și bourul împreună, Schiptrul cu spata spre laudă s'adună, Acestea, Impărate-ți împletesc stema înfrumșetată In loc de părinți, blagocestia și pravoslavia ți-se arată, Luminătoriu că te-ai născut al neamului Moldo-Vlahiei Prea vecinic stăpânitoriu al țărilor și al politiei... ²⁾*

6. PRINCIPATELE-UNITE

După înlăturarea domniei Fanarioților stema unită a încetat de a mai fi întrebuințată și nu au reapărut decât în anul 1859, odată cu unirea Moldovei cu Țara-Românească sub Cuza Vodă.

În primii ani ai domniei sale, cât timp unirea nu fusese încă deplin consolidată, stema Principatelor-Unite consta din stemele acolate a Moldovei și Țării-Românești, timbrate de o coroană princiară închisă (Fig. 44). Această stemă s'a stabilit mai întâi prin uz și niciodată nu apare colorată. În mod oficial a fost fixată abia în Februarie 1861, dar nici de astă dată nu i-s'au indicat culorile ³⁾.

De altfel, entuziasmul cu care a fost primită unirea celor două principate a făcut ca stemele lor acolate să se pună pe orice obiect care comporta aceasta și în formele cele mai diferite. Chiar stemele oficiale variau foarte mult unele de altele prin felurile deosebite cum erau întocmite.

²⁾ *Ibidem*, p. 508.

³⁾ Cf. Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. 137. fig. 27.

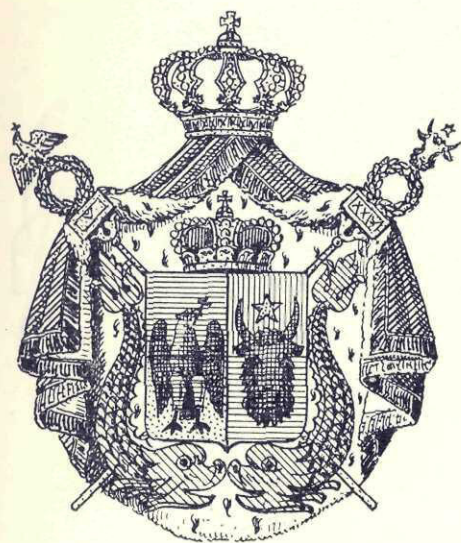

Fig. 45. — Prima stemă a României sub Cuza Vodă
(Desen de D. Pecurariu)

Astfel, pe lângă modelul arătat mai sus (Fig. 44), găsim un alt model, în care acvila cruciată și capul de bour nu sunt puse în scuturile respective, ci așezate liber alătura unul de altul.

STEMA ROMÂNIEI CUZA VODĂ

Deși noul Stat creat prin unirea Moldovei cu Țara-Românească nu a luat decât din 1866 în mod oficial numele de România, cu toate acestea acest nume, care se întrebuița și înainte de unire, a devenit curent din momentul ce Cuza-Vodă a reușit să realizeze la 1862 unirea definitivă a celor două țări, prin contopirea lor într'un singur Stat cu un singur guvern și cu un singur parlament.

Nu numai în limbajul curent se întrebuițeau de acum numele de România, dar și în actele oficiale interne acest nume înlocuiește pe cel de Principatele-Unite, iar străinii încep să-l utilizeze și ei în relațiile cu noi.

De aceea vom numi și noi, începând cu această dată, stema noului Stat cu numele de stema României.

Era natural ca din momentul în care noul Stat românesc a fost recunoscut de puterea suzerană (Turcia) și de celelalte puteri europene, să-și întocmească și o stemă nouă, în locul stemelor de tranziție care s'au întrebuițat în primii ani de domnie ai lui Cuza Vodă. De altfel, atât Domnitorul cât și bărbații noștri de Stat, manifestau prin toate acțiunile lor intenția fermă de a imprima României un caracter nou, potrivit cu situația ce și-o câștigase prin unire și cu rolul ce-i era rezervat în viitor.

Astfel, încă în anul 1863 apare o stemă nouă, deosebită de stema Principatelor-Unite, prin faptul că mai întâi avea un singur scut și nu două scuturi acolate, și apoi pentru că acum în locul de

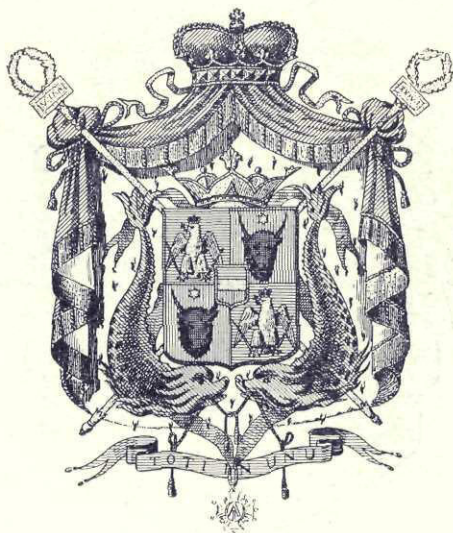

Fig. 46. — A doua stemă a României sub Cuza Vodă
(Desen de D. Pecurariu)

frunte este pusă acvila cruciată a Țării-Românești și numai în locul al doilea capul de bour al Moldovei ¹⁾.

Noua stemă se prezintă astfel : Scut despicat, în primul cartier tăiat, pe albastru și aur, o acvilă cruciată de culoare naturală și crucea de aur, cu zborul în jos (reprezintă Țara-Românească); în cartierul al 2-lea tot tăiat, pe roșu și albastru, un cap de bour de culoare neagră, cu stea de aur cu șase raze între coarne (reprezintă Moldova). Scutul timbrat cu o coroană princiară închisă având de-asupra globul cruciger albastru, cu cercul și crucea de aur; și susținut de doi delfini verzi cu capetele în jos și afrontați, este așezat pe două insigne legionare romane, încrucișate, purtând cea din dreapta cifra V, cea din stânga cifra XXIV.

Pavilionul de purpură, căptușit cu hermină și bordat cu ciucuri de aur este prins la vârf într'o coroană de aur (Fig. 45).

Stema aceasta nu corespundea nici regulilor heraldice, căci prin modul cum era întocmit scutul se înfățișa mai mult ca o stemă de alianță ²⁾; nici aspirațiilor Domnitorului, căci nu cuprindea și stema lui personală. De aceea a fost înlocuită chiar în acelaș an cu o stemă nouă, care satisfăcea toate aceste cerințe. Ea se prezintă în chipul următor :

Scut scartelat ; în cartierele 1 și 4, pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu zborul în jos și încoronată, ținând în ghiara dreaptă o spadă de aur, în stânga un sceptru de aur (reprezintă Țara-Românească); în cartierele 2 și 3, pe roșu, un cap de bour negru, cu stea de aur cu șase raze între coarne (reprezintă Moldova). Peste totul tripartit : albastru, aur, roșu (stema familiei Cuza).

¹⁾ Cf. Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. 132.

²⁾ Cf. Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. 132. urm. și *Steagul, stema română*, etc. p. 87 și 88.

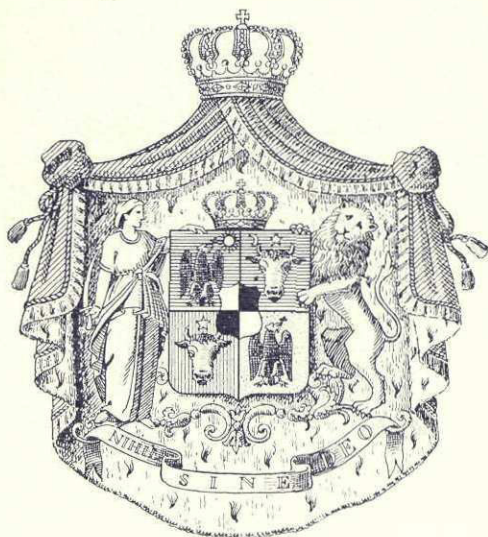

Fig. 47. — Stema României sub principele Carol I 1867
(Desen de D. Pecurariu)

Scutul timbrat de o coroană princiară deschisă de aur și susținut de doi delfini verzi, cu capetele în jos și afrontați, este așezat pe două insigne legionare romane încrucișate, purtând cea din dreapta cifra V, IAN, cea din stânga cifra XXIV.

Pavilionul de purpură, căptușit cu hermină și bordat cu ciucuri de aur este prins la vârf într-o coroană de aur.

Deviza : TOȚI IN UNU pe o eșarfă albastră.

Decorații : marea cruce a Stelei României ¹⁾.

Este interesant de observat, că în originalul colorat al acestei steme figură și decorația ordinului Steaua României, pe care Cuza-Vodă îl înființase, de și ca principe vasal nu avea dreptul de a conferi decorații ²⁾. Dar în sigiliile Statului și în alte reproduceri ale stemei decorația lipsește.

În orice caz, în cei trei ani cât a mai domnit Cuza-Vodă, Românii s'au familiarizat cu această stemă, care satisfăcea și prestigiul țării și aspirațiile de independență ce se manifestau încă de atunci.

CAROL I

După ocuparea Tronului României, una dintre primele griji ale noului Domn, Carol I a fost să

¹⁾ Pentru înființarea decorației și tipul ei cf. Dr. C. Istrati. *Primele insemne*. (An. Acad. Rom. XXXVI p. 13).

²⁾ Reprodusă și descrise de generalul Năsturel în *Stema României* p. 180 și în *Steagul, stema română*, etc. p. 84 și 89. O copie colorată se află în colecția d-lui M. Szatmary, executată de tatăl d-sale pictorul Carol de Szatmary, care poate este chiar autorul stemei. Generalul Năsturel necunoscând stema colorată, a descris-o după o reproducere în negru din *Armorial des Souverains*, unde nu se disting bine toate culorile.

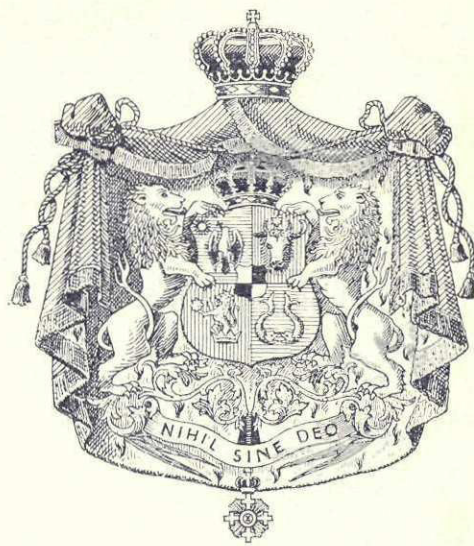

Fig. 48. — Stema României sub principele Carol I 1872
(Desen de D. Pecurariu)

ia măsuri pentru întocmirea unei noi steme a țării, care să corespundă situației ce se crease prin stabilirea dinastiei de Hohenzollern.

Astfel, încă în Decembrie 1866 s'a depus în Adunarea Electivă un proiect de lege pentru „fixarea și stabilirea armelor României”, proiect care a dat naștere la vii discuții în comitetul delegaților secțiilor, până ce la urmă s'a admis, așa cum l-a prezentat M. Kogălniceanu. Trecând la Senat, a fost de asemenea supus unei desbateri îndelungate, mai ales că printre senatori se găsea și un bun cunoscător al heraldicei, Șt. Greceanu, care numit raportor, a prezentat mai multe contra-proiecte redactate de el. La urmă, trebuind să se pună stema țării pe monetele ce se comandaseră la Londra cu milezimul 1867, și trimițându-se acolo încă mai înainte proiectul de stemă votat de Cameră, s'a văzut obligat și Senatul să admită în totul acea stemă. Legea referitoare la ea s'a promulgat în Aprilie 1867 (Monitorul Oficial No. 75).

Modul cum se înfățișa această primă stemă a țării din domnia principelui Carol I este următorul :

Scut scartelat, în cartierul 1-iiu pe albastru și al 4-lea pe aur, o acvilă cruciată neagră, conturnată și cu zborul în jos, privind la stânga spre un soare de aur (Țara Românească) ; în cartierul al 2-lea pe albastru și al 3-lea pe roșu, un cap de bour negru, cu stea de argint între coarne, însoțit sus la dreapta de o lună de argint (crai nou) (Moldova). Peste tot : armele casei de Hohenzollern.

Scutul timbrat cu o coroană regală și susținut în dreapta de o femeie Dacă de argint, înarmată cu sabia încovoiată dacă ; în stânga de un leu de culoare naturală.

Pavilionul de purpură, căptușit cu hermină și bordat cu ciucuri de aur este prins în vârf într-o coroană regală de aur.

Deviza pe eșarfă albastră : NIHIL SINE DEO (Fig. 47) ¹⁾.

Este de remarcat că această stemă, deși nu se deosebește decât prea puțin de ultima stemă a lui Cuza Vodă, totuși prezintă în alt mod atât acvila cruciată, cât și bourul. De altă parte, dacă s'au pus din nou soarele și luna, în schimb s'au lăsat afară delfinii. În sfârșit, coroana care timbrează scutul nu mai este, ca în stema lui Cuza-Vodă, o coroană princiară, ci o coroană regală, simbol al aspirațiilor înalte ale noului principe.

Stema aceasta n'a avut o durată prea lungă, căci în mai puțin de șase ani ea a fost modificată. Am impresia că cel ce a luat inițiativa pentru schimbarea ei a fost Șt. Greceanu, care ca heraldist, de o parte își dădea seamă de unele greșeli ce s'au strecurat în întocmirea ei, de altă parte ținea să-și impună un proiect al său, care în 1867, deși fusese discutat în Senat, n'a putut fi votat.

Proiectul fiind depus din nou pe biroul Senatului în Iunie 1871, a fost adoptat în Iulie, iar apoi trecut la Cameră a fost votat abia în Martie 1872, când a și fost promulgată nouă lege pentru „modificarea armelor țării”. ²⁾

Conform acestei legi stema țării se prezenta astfel :

Scut scartelat, în cartierul 1-iu, pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu zborul în jos, încoronată și privind un soare ce se mișcă în colțul stâng, ține în ghiara dreaptă o spadă, în stânga un sceptru, ambele de aur (Țara Românească) ; în cartierul al 2-lea, pe roșu, un cap de bour de aur, cu o stea cu șase raze între coarne și însoțit de o lună (craionu) mișcând în colțul stâng, toate de acelaș metal (Moldova) ; în cartierul al 3-lea, pe roșu, un leu de aur încoronat ieșind dintr'o coroană și privind o stea cu șase raze, toate de acelaș metal (Banatul Olteniei) ; în cartierul al 4-lea, pe albastru, doi delfini de aur, cu capul în jos și afrontați (Regiunea maritimă) ³⁾. Peste-tot : armele casei de Hohenzollern.

Scutul timbrat de o coroană regală de aur și susținut de doi lei de culoare naturală, cu limba și ghiarele roșii.

Pavilionul de purpură, căptușit cu hermină și bordat cu ciucuri de aur, este prins în vârf într'o coroană regală de aur.

Deviza pe eșarfă albastră : NIHIL SINE DEO (Fig. 48).

Diferența între noua stemă și cea promulgată în

¹⁾ În textul legii descrierea nu e făcută în limbajul heraldic. De altă parte în anumite privințe nu se potrivește cu desenul stemei. (Cf. Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. 185 urm.) Sabia dacă e numită în lege : aripi.

²⁾ Cf. pentru critica acestei steme Colonel P. V. Năsturel, *Stema României* p. 21 urm., 210 și 228.

³⁾ Monitorul Oficial No. 65 din 11 Martie 1872. Pentru tot ce privește legile din 1867 și 1872 V. Greceanu, *Eraldica Română* și P. V. Năsturel lucrările citate.

1867 este foarte mare. În primul rând se introduc două elemente noi : leul Olteniei și delfinii. De altă parte se modifică forma scutului, scobindu-se în laturi și rotunjindu-se marginea de jos. În sfârșit se pun ca suportți numai lei, înlăturându-se femeia Dacă.

În privința leilor este foarte caracteristic faptul că sunt reprezentați cu cozile trecând printre picioare și este și mai caracteristică motivarea din textul legii, că în forma aceasta ei ar constitui „simbolul Daciei”. Noroc că aceși lei cu cozile trecând printre picioare, au fost înlocuiți în curând prin lei heraldici, cu cozile pe spate ⁴⁾.

După proclamarea regatului s'a modificat și coroana din vârful pavilionului, punându-se coroana de oțel a României.

În sfârșit s'a adăugat și decorația românească cea mai mare din acel timp : crucea ordinului Steaua României cu cordon. (Fig. 49).

Toate aceste modificări însă s'au făcut prin uz, căci legea n'a mai fost schimbată în tot cursul domniei regelui Carol I.

FERDINAND I

Sub urmașul regelui Carol I, regele Ferdinand I, s'a menținut stema din 1872, cu modificările introduse prin uz, până la terminarea războiului pentru întregirea României.

După ce toate ținuturile românești, supuse până atunci Statelor străine, s'au alipit la regatul României, formând Statul unitar de astăzi, era absolut necesar să se întocmească și o nouă stemă responsabilă situației create regatului nostru.

În acest scop s'au numit încă din 1919, rând pe rând, diferite comisii de persoane competente, dar ele n'au dat rezultatul dorit. Atunci în toamna anului 1920 s'a numit o comisie mai mare, care după mai multe luni de muncă a reușit să întocmească o stemă, ce cuprindea nu numai emblemele tuturor țărilor ce compuneau România Mare, dar era și în conformitate cu regulile heraldice.

Proiectul care a servit de bază pentru discuțiile comisiei a fost întocmit de heraldistul basarabean Paul Gore și lui i se datorește ideea de a se așeza scutul, cu emblemele țărilor surori, pe pieptul acvilei Țării-Românești. Iar cât privește numărul ținuturilor ce urmau să figureze în stema cea nouă, comisia a căzut de acord, ca Basarabia și Bucovina, care făcuseră odinioară parte integrantă din Moldova și care păstraseră și sub dominațiile străine stema Moldovei, să nu fie reprezentate separat, ci ca încorporate în Moldova întregită.

De asemenea, Maramureșul și Țara Crișurilor, care nici înainte nu aveau steme proprii, urmau să fie reprezentate și în viitor prin stema Ardealului.

⁴⁾ În textul legii spune : simbolul Țarmurilor Mării Negre.

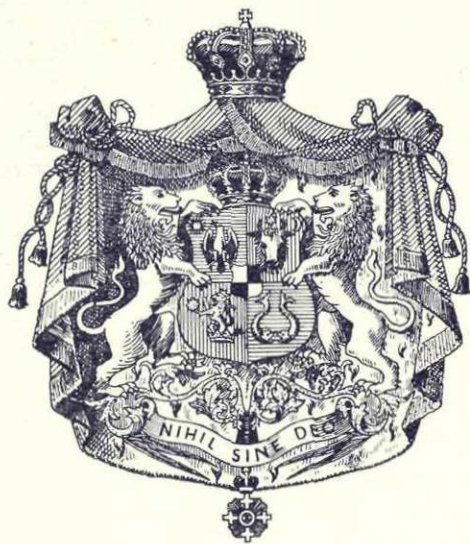

Fig. 49. — Stema României sub regele Carol I
(Desen de D. Pecurariu)

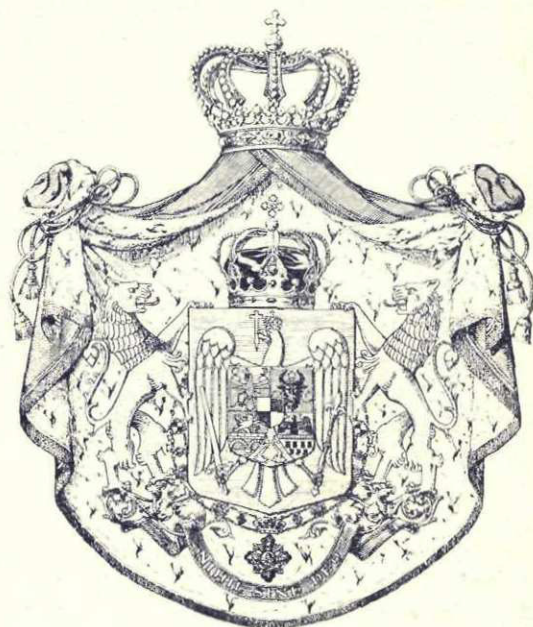

Fig. 50. — Stema României sub regele Ferdinand I 1921
(Desen de D. Pecurariu)

Tot astfel Banatul urmă să fie cuprins în stema Olteniei, care avea să fie completată.

Astfel s'a ajuns la stema actuală a României, care a putut apoi să fie promulgată prin legea din 23 Iunie 1921 ¹⁾ înfățișându-se astfel :

Scut albastru, cu acvila cruciată de aur, încoronată, cu aripile deschise și cu ciocul și ghiarele roșii, ținând în dreapta o spadă, în stânga un sceptru de aur. Pe pieptul acvilei un scut scartelat, având în cartierul 1-*iu*, pe albastru, o acvilă cruciată de aur, cu ciocul și ghiarele roșii, însoțită la dreapta de un soare, la stânga de o lună (crai-nou) de acelaș metal (Țara-Românească) ; în cartierul al 2-*lea*, pe roșu, un cap de bour negru, cu stea între coarne și însoțit la dreapta de un soare, la stânga de o lună conturnată, toate de aur (Moldova) ; în cartierul al 3-*lea*, pe roșu, un leu de aur trecând spre dreapta pe un pod de acelaș metal peste valuri naturale (Oltenia cu Banatul) ; în cartierul al 4-*lea* tăiat, în câmpul superior, albastru, o acvilă neagră, cu limba roșie, ieșind dintr'o terasă roșie, însoțită al dreapta de un soare de aur, la stânga de o lună conturnată de argint, iar în câmpul inferior, de aur, șapte turnuri roșii așezate 4.3 (Ardealul) ; jos în instițiune, pe albastru, doi delfini de aur, cu capetele în jos și afrontați (Dobrogea).

Peste tot : armele casei domnitoare de Hohenzollern.

Scutul timbrat cu coroana de oțel a României și susținut de doi lei de aur.

Pavilionul de purpură, căptușit, cu hermină, bordat cu ciucuri de aur și prins în vârf într'o coroană regală de acelaș metal.

Deviza pe eșarfă albastră : NIHIL SINE DEO.
Decorații : colanul ordinului Carol I. (Fig. 50).

De sigur că această stemă corespunde într-un tot atât cerințelor heraldice, cât și intenției ce a prezidat la întocmirea ei, de a simboliza unitatea națională a poporului românesc. Singura observație ce s'ar putea face ar fi, că armele Ardealului au fost puse în cartierul al 4-*lea*, deși locul lor ar fi fost în cartierul al 3-*lea*.

În orice caz ea este o imagine caracteristică a situației noi și superioare pe care a câștigat-o România în urma sacrificiilor făcute în războiul sfânt pentru idealul său secular și pentru civilizație.

INCHEIERE

Expunând în cele de mai sus evoluția stemelor cari intră în alcătuirea stemei actuale a României, am lăsat intenționat la o parte câteva embleme izolate, cari deși au avut în anumite epoci rolul de steme oficiale, n'au lăsat, din cauza scurtei durate a întrebuițării lor, nici o urmă în evoluția stemelor tradiționale ale fostelor State românești.

În această categorie intră în primul rând stemele din epocile când Țara-Românească și Moldova au fost ocupate de armate străine.

Dintre acestea amintim în primul rând stema Olteniei din epoca ocupației austriace dintre 1718—1739.

Pentru administrarea acestei regiuni, Austriacii stabiliseră un consiliu administrativ la Craiova, condus de boieri olteni și o direcție supremă la Sibiu. Pentru amândouă aceste instituții s'au făcut sigilii, ce purtau aceiaș stemă : acvila bicefală încoronată, având pe piet un scut oval cu stema Țării-Românești : acvila cruciată, însoțită de doi sori

¹⁾ Monitorul Oficial No. 92 din 29 Iulie 1921.

și șase steluțe. ¹⁾ Natural că după ce Oltenia s'a liberat de Austria, stema aceasta nu s'a mai întrebuințat.

Ocupațiile rusești din veacul al XVIII-lea și al XIX-lea, fiind ocupații militare, de scurtă durată și provizorii, n'au încercat să modifice stemele principatelor. Numai în rare cazuri și mai ales în ornamentica tipăriturilor, găsim introdusă acvila bicifală, pajura rusească, în stema vreunui din aceste principate. În schimb ocupația rusească dintre 1806—1812 și cea dintre 1828—1834 au favorizat foarte mult întrebuințarea stemelor naționale, atât ale principatelor, cât și ale județelor, stimulând în acelaș timp și exacta și artistică lor reprezentare ²⁾.

Cât privește guvernul provizoriu ce s'a format în București, în urma revoluției din 9 Iunie 1848, el a menținut vechea stemă a țării, acvila cruciată, dar încoronată și pusă deasupra a două fascii încrucișate.

Aruncând o privire generală asupra evoluției stemelor noastre de Stat, este interesant de constatat nu numai permanenta lor întrebuințare, dar și progresul continuu ce se face în reprezentarea și ornamentica lor. Probă evidentă că heraldica noastră națională a existat în toate timpurile și s'a ținut în curent cu inovațiile ce s'au introdus în heraldica apuseană.

Dacă n'am avea decât stemele de Stat ca singure monumente heraldice și încă am fi în drept să susținem că această artă a fost prețuită la noi.

¹⁾ Academia Română, Documente pach. CCII No. 20.

²⁾ La arhivele Statului se găsesc numeroase sigilii cu stemele județelor și autorităților, executate în acest timp, de o fineță remarcabilă.

Dar în realitate ni s'au păstrat dela strămoși nenumărate steme familiare, steme de orașe și corporații, steme de mitropolii, episcopii și mănăstiri, steme de instituții politice, administrative și culturale, steme de întreprinderi economice și de ale particularilor, cari toate dovedesc că heraldica noastră a fost destul de desvoltată în trecut și că uzul stemelor se introdusese în toate domeniile de activitate ce comportau întrebuințarea lor.

Studiul acestor monumente heraldice este merit să arunce o lumină nouă asupra trecutului nostru, lămurind nu numai o mulțime de probleme de viață socială, de instituții vechi politice și administrative și de relații între diferitele State românești, dar și dându-ne puțința de a cunoaște mai amănunțit legăturile noastre culturale cu străinătatea.

Prin legea pentru „fixarea stemei regatului României întregit cu țările surori unite” din 1921 s'a înființat pe lângă Ministerul de Interne o Comisie Consultativă Heraldică, al cărei rol este de a supraveghia exacta întrebuințare a stemei țării și de a reinvia vechile steme ale județelor, orașelor, autorităților religioase, civile și militare.

În acelaș timp dela 1925 a început să se predea la Școala superioară de arhivistică și paleografie, ce funcționează pe lângă Direcția generală a Arhivelor Statului, un curs sistematic de heraldică generală și națională.

Toate acestea sunt menite a produce o mișcare tot mai pronunțată în direcția cercetării și studierii monumentelor noastre heraldice, mișcare ce va da, desigur, avântul necesar științei heraldice în țara noastră.

CONST. MOISIL

Directorul general al Arhivelor Statului

Fig. 51. — Stema Țării Românești (Bianu-Hodoș, Bibliogr. I, 173)

Fig. 52. — Stema Ardealului (Marțian, An. Instit. Ist. Naț. IV)

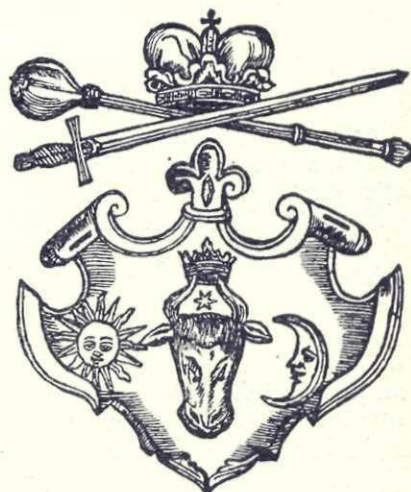

Fig. 53. — Stema Moldovei (Bianu-Hodoș, Ibid. I, 138)